

l'amic de am mic de le s a r t s

any 3, número 27

Banc de Biscàia

Capital, 50.000.000 de ptes.

Reserves, 37.000.000 de ptes.

42 sucursals. 117 agències.

Comptes corrents • Descompte de glrs

Operacions de borsa • Descompte de cupons

CAIXA D'ESTALVIS

Agència de Sitges

PASSEIG DE LA RIBERA, 34

Telèfon 89

Hores d'oficina : de 9 a 1 i de 3 a 5

Aigua mineral natural

VICHY CATALÀ

digestiva, excel·lent per a la taula

Gran Balneari

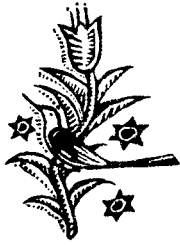
Caldes de Malavella

Davant mateix de l'estació de la ferro-via.

Temporada del primer de maig al trenta d'octubre.

Aigües termals bicarbonatades, alcalines, lítiques, clorurades, sòdiques. Malalties de l'aparell digestiu, fetge, artrisme en les seves diverses manifestacions, diabetis, ginecosúria, consolidació de fractures. Establiment de primer ordre, voltat d'ombrívols parcs. Habitacions amb aigua corrent, grans, còmodes i ventilades. Menjadors i cafè espaiosos. Salons esplèndids i elegants per a festes i atraccions. Formosa capella. Electricitat. Pistes de tennis i camps per altres esports. Garatge. Centre d'excursions a la Costa Brava i al Montseny. Autos de lloguer. Telèfon.

31 d'agost de 1928

S. Robert i Raventós

HORTICULTOR

**Construcció
i conservació de jardins**

Terramar

Carrer de Sant Sebastià, 28

Sitges

Perfumeria

higiènica i de luxe

de

Josep Costa

Perfums nacionals i estrangers

Carrer Major, 46, Sitges

**Al costat de la important i acreditada
farmàcia de M.ª Teresa Benaprés**

Vi moscatell selectíssim

VÍDUA DE ROBERT

**El preferit en els
mercats americans**

Mostres sobre demanda

Casa fundada l'any 1870

SITGES

L'AMIC DE LES ARTS

ANY III

SITGES, 31 D'AGOST DE 1928

NÚM. 27

«L'AMIC DE LES ARTS»

DIRECTOR

JOSEP CARBONELL I GENE

REDACTORS PERMANENTS

J. V. FOIX · M. A. CASSANYES · RAMON
PLANES · SALVADOR DALÍ · LLUÍS MON-
TANYÀ · DOMÈNEC FORMENT · SEBAS-
TIÀ GASCH · SEBASTIÀ SÀNCHEZ-JUAN

GRÀFICS

AGUSTÍ FERRER

AQUEST NÚMERO DE «L'AMIC DE LES
ARTS» HA ESTAT REVISAT PER
LA CENSURA

SUBSCRIPCIÓ: L'ANY, 12 PTES.
NÚMERO SOLT, 1 PTA.

SANT GAUDENCI, 2, TELÈF. NÚM. 9
SITGES

rona i la ruralitzà, nou sincro-
nisme) apareixien poc a poc els
senyals de la grandesa pretèrita.
Tornaven a la llum aquells ras-
tres de pintura primitiva asse-
nyalada pel Dr. Trens en el re-
port; un carmí pàl·lid sobre les
galtes brunes; una decoració ro-
mànico-gòtica en els plafons del
tron; i, al sòcol, les barres de la
suprema senyoria, el símbol de la
més ideal i cavallerívola pietat i
raonament de fe amostrats per
cap poble en l'edat mitjana: tota
persona culta sap, perquè és

teig que us pren davant els vells
documents inèdits i una recons-
truïció històrica de tot el passat
del Vinyet. No és, però, encara,
cosa faedora. De les noves llega-
des en documents, segur que mol-
tes es perderen i nombre d'altres
resten inèdites en la beatitud de
mants arxius. Darrerament s'ha
fet sobre el Vinyet una mica més
de llum que la que hi projectà el
malaguanyat Joan Llopis i Bo-
fill; però les poques notes conegudes no fan tota la història ni
permeten tampoc d'aventurar

(1908) i aquells que veieren el
Vinyet sense la carretera, ço és,
quan hom hi anava per les Pa-
rellades, el torrent (ara plaça
d'Espanya) i el camí del Vinyet,
ple de capelletes votives, alguna
de les quals, mig enderrocada,
amosta al vianant d'avui la da-
rrera agonia dels temps passats.
Però ja no són tants, per no dir
cap, els qui us poden parlar d'ha-
ver vist el Vinyet tal com era
l'any 1848. Sortosament aquesta
vella silueta del benamat san-
tuari fou conservada en una pin-
tura ingènua junt amb

una vista general de
Sitges pel difunt Josep
Sariol (la té avui el se-
nyor Josep Mates). L'as-
pecte del temple repro-
duït és, probablement,
l'autèntic de l'església
bastida l'any 1727; ço
és, una construcció no-
vo-clàssica (l'actual)
sense el campanar que
hom alçà posteriorment
a l'angle dretre de la fa-
çana, el qual campanar
continuava essent el ma-
teix de la capella ante-
rior (si no és que justa-
ment s'habilités per a
campanar en construir
la nova església una to-
rra de la casa dels er-
mitans). Un cloquer pe-
tit, de planta quadrada i

BUT- LLETÍ

PER

JOSEP CARBONELL

SANTA MARIA DEL
VINYET

Pel juliol de 1926 pu-
blicàrem en aquestes co-
lumnas el report que el
Rvd. Dr. Manuel Trens,
director del Museu Dio-
cesà de Barcelona, havia
lliurat als administra-
dors del Vinyet, sol·lici-
tadors de la seva opinió
sobre l'estat de la vene-
rada imatge de Santa
Maria. Avui, que la res-
tauració aconsellada ja
ha estat acomplerta mes-
trivoltament, gràcies a la
preciosa col·laboració de l'expert
senyor August Rollin, ens plau
de referir-nos a aquell breu docu-
ment amb el qual, així com amb
el *Batlletí* d'aquella mateixa data
i els projectes de reforma presen-
tats un any després en ocasió del
segon centenari del temple actual
de la Mare de Déu dels subu-
rencs, s'inicià una nova etapa de
la vida del santuari i del culte
del Vinyet entre nosaltres.

Voldríem comunicar al lector
una mica de l'emoció, alguns
dels calfreds que mentre la res-
tauració durà envaïren als qui per-
deure la següiem d'aprop. Sota
els colors, el vernís i la mortalla
—joh tela simbòlica!— amb què
a començos del segle XVIII fou
abscondida l'antiga i autèntica
figura de Santa Maria (aquell
segle XVIII que li escapçà la co-

històric, que foren reis i confes-
sors catalans els qui, en les llu-
nyanies medievals, anunciaren
i defensaren en rodó els axio-
mes de Santa Maria Verge,
que Roma no proclamà dog-
màtics fins al segle XIX. De
probable procedència senyorial
i xopa de devoció i de clam se-
cular i popular posteriors, bé està
Santa Maria del Vinyet sobre
una peanya els colors de la qual,
amagats un dia, tornaran a as-
senyalar dos coeficients: el
d'una amor i un culte més vas-
tos, nacionalment compartits, i
el d'una raó pietosa — raó teolò-
gica — més alta que la pietosa i
arxivenerable raó local.

I tant com aquella emoció dels
vestigis de l'antiquíssima icona i
de la seva restauració, ens plau-
ria de trametre l'altre gran pan-

cap hipòtesi seguida, absoluta-
ment justificada pels documents.
Només a base d'aquest adverti-
ment previ, ens permetrem de
conjuguar les dades esparses que
han arribat a les nostres mans.

El temple del Vinyet i la seva
silueta actual, amb façana i cam-
panar estucats i modernitzats
al gust burgès de 1909, són
molts els lectors que poden re-
cordar-lo tal com era abans: tot
blanc — blanc de calç — amb
aquelles boles de pedra ara es-
campades per *Maricel* i la Mare
de Déu de sota el templet po-
sada en peanya de núvols dalt
de tot del cloquer. També són
molts els qui, com si fos ahir,
recordaran el mur que tancava
els terrenys del santuari per la
banda del Passeig Benaprés,
abans de la «Copa Catalunya»

deteulat cònic de quatre o sis pen-
dents, que hi havia a l'extrem de la
casa del Vinyet (angle nord-oest
dintre l'hort d'ara) abans d'ésser
engrandida i modificada. La fa-
çana del Vinyet tenia llavors,
ultra les dues columnes que en-
cara es veuen a banda i banda
de la portalada, dues columnes
més (segurament mitges colum-
nes plafonades o pintades) a ex-
trem i extrem i de dalt a baix de
la façana, ço és, del sòcol al fron-
tò els tres punts del qual els re-
mataven no les boles que havem
esmentat, ans tres cons pirami-
dals també de pedra. Per com-
prendre la casa dels ermitans de
llavors, cal despullar l'actual de
les addicions que posteriorment
s'hi feren; sobre el porxo no hi
havia terrat, sinó un teulat en
pendent que partia de la faça-

LA MIRACULOSA TROBALLA DE SANTA MARIA DEL VINYET
RELLEU DEL SEGLE XVIII ESCULPIT EN L'ALTAR MAJOR DEL SANTUARI

*Detall curiós d'aquest relleu, on l'esclau moro de la tradició cara la terra on descobrirà la Santa Maria dels sit-
getans, és la pista del Baluard amb les fortificacions i la parroquial d'aquell segle. Aquesta vista de Sitges set-
centista és la primera de la qual tenim notícia. Ens hi referirem en alguna altra ocasió.*

na; aquest porxo no era gran com ara: acabava un bon tros abans de la línia de l'edifici antic, el qual tenia un pis, teulat de dos pendents i, com havem dit, el cloquer a l'extrem. Avui mateix és fàcil de veure la planta d'aquest campanar, la part alta del qual segurament enderrocaren en construir el nou. I ho és, encara, de refer la planta de la casa dels ermitans seguint l'hodierna per dintre.

1848-1727. Bé; però ¿i abans? Ací comença, o comencen, les incògnites. Llopis reporta («A. H. V. S.» pàg. 119) que la present església fou construïda en el mateix indret on era l'antiga més petita. ¿De quan ençà hi era aquesta església o capella enderrocada en 1727? ¿Fou aquest temple de començos del segle XVIII, el primitivament bastit en honor a Santa Maria del Vinyet o una més de les que s'han succeït en l'indret de la miraculosa troballa? Potser sí que en aquesta època perdurava una antiquíssima capella—no massa petita—romànico-gòtica o alguna altra de feta amb anteriors desferres. Tal com sigui, però, una cosa ens apar cada dia més certa, i és, que la vida del Vinyet en els segles XV i XVI no fou gens miserable. Sabem que en el segle XVII hom pretenia establir-hi un convent de franciscans (Llopis, pàg. 117); i per dades inèdites del reverend Pau Farret, que en febrer i setembre de 1544 (segle XVI) els clavis Joan Llopis i Antoni Vidal, respectivament, lliuraren a Francesc Batlle quantitats perquè pagués i liquidés a Barcelona el retaule de la Verge Maria del Vinyet. ¿Quin retaule? ¿Potser el de Santa Maria que estudià la senyoreta Carolina Benaprés (una avantpassat de la qual—Bartomeu Benaprés—era en 1819 capellà custodi del Santuari) en el número d'agost de l'any passat? —Potser sí, probablement sí. Les mides de Santa Maria del Vinyet s'adiuen amb les de la capelleta central del retaule; l'estil lliga amb la data dels pagaments i aquesta, encara, amb la de 1552 que ostenta una de les portes de l'entrada antiga del Vinyet, època o anys els quals són de probables reformes, si no de construcció o reconstrucció total de l'esglesiola. Afegiu l'existència en el Vinyet d'una pica de les proporcions i bell estil gòtic de la del «Cau-Ferrat» (pro-

cedent del santuari), i comprendreu de seguida el bell passat del venerat fogar pietós suburenc.

Sabem, encara, que en 1463 (segle XV) Tecla Serra, deixà en testament un sou a la Verge del Vinyet per a una missa i cinc a l'obra de la dita capella; que en aquesta data era molt corrent obrir testaments en els quals constaven deixes paral·leles per a Santa Maria del Vinyet i Santa Maria de Montserrat on anava cada decenni una peregrinació de Sitges. I, segles enllà, que el report de la visita pastoral del bisbe Ferran d'Abella, l'any 1341, (segle XIV) esmenta un benifet sota l'advocació de Beata Maria del Vinyet (Llopis, pàg. 118); que en 1326, Bernat de Fonollar llegà a la capella de Sanctae Mariae de Cigiis quinque solidos... Davant la qual deixa és curiós d'observar que en aquest segle tots els documents coneguts que esmenten donatius per al Vinyet donen aquest nom en referir-s'hi (Vinet, Vinyet, Uiyet); ¿per què no el de Bernat de Fonollar?

... quinque solidos capellae Sanctae Mariae de Cigiis.... ¿oi que per aquell qui féu construir en la parroquial de Santa Tecla, capelles a Sant Miquel i a Sant Pere Màrtir, la decoració de les quals encomanà a Ferrer Bassa (capelles que en morir dotà de sengles capellanies) semblen poc aquests quinque solidos i el làcnic i hipotètic esment de la més gran devoció dels sitgetans? Sanctae Mariae de Cigiis... ¿per què no del Vinyet?

No allarguem més aquest Butlletí. Temps hi haurà de tornar sobre matèries tan apassionadores com el coneixement perfect de la nostra història, afavorits per una més abundosa informació. Mentrestant que la pietat preterita, la més remota i la més recent, tan plena de belles i emocionants contalles, àurea corona de mercès advingudes a la vila, en la mar i a les terres d'Àmerica on tants dels nostres arribaren, on tots tenim una mica de cor, sigui per la nostra pietat superada; que el bell patrimoni del Vinyet antic, algunes restes del qual encara ens lleu d'admirar avui, esdevingui minso en comparar-lo amb el patrimoni hodiern; que les velles siluetes del Vinyet siguin ben tost despassades per la nova perspectiva del projecte Ràfols i la plaça que Josep M. Martino ha delineat.

EL MONESTIR DE SANT VICENTS DE GARRAF I LA PIA ALMOINA

PER
JOSEP DE PERAY I MARCH

L'article següent, capítol d'una Història de Sitges inèdita, ens el trameté ara fa tres mesos el senyor Josep de Peray, després d'aparèixer a les pàgines d'aquesta gaseta el treball on, de guisa conjectural, estudiàvem la genealogia dels Credenza i la possibilitat que la carta geogràfica de Garraf, signada per un cartògraf d'aquell nom i esmentada sense referència per En Joan Llopis i Bofill en l'Assaig històric de la vila de Sitges, fos a l'Arxiu del Capítol Catedral de Barcelona. Assenyalada aquesta orientació, devem al senyor Peray la certesa que, efectivament, el mapa en qüestió es troba on el sospitàvem, més el detall que en dona en l'article esmentat, la publicació del qual agrairan, ben segur, els nostres lectors tal com nosaltres n'agraïm la tramesa.

Havem estudiat els orígens del Monestir d'Agustins de Garraf, i la seva fundació i dotació amb la cumba, quadra o hisenda de Campdesens, atorgada pel rei d'Aragó i Comte de Barcelona, don Anfós, el 21 de setembre de 1164; ara ens cal tornar-ne a parlar i admirar altra vegada l'esperit emprendor i previsor d'aquells Reis, llurs esforços per a poblar el territori, i l'esperit, com sempre de sacrifici, de les ordres religioses, promptes a anar als llocs de més gran perill i de major treball, amb tal de secundar aquelles reials iniciatives. Garraf «situat en vasta solitud, en lloc erm i estèril i deshabitat quasi del tot, perquè ningú no s'atreveix a viure en sos confins o termes ni, àdhuc, en el clos del mateix Castell, per por dels pirates sarraïns qui amb gran freqüència hi prenen terra, el despullen i s'emporten captives totes les persones d'un i altre sexe que poden abastar, cosa que ja ha passat diverses vegades» (1) freturava tota la bona voluntat d'uns Monjos Agustins per a mantenir-se en condicions tals no menys que dos segles i mig, sense vesllumar l'alba d'una altra situació, en la misèria màxima, treballant el camp com a pagesos per a menjar sempre que els pirates no talaven una minsa collita per a mal alimentar-se, esperant que millorés el camí de les costes i que amb més gran pasatge augmentés la població i amb ella la seguretat personal. Així, però, passaven els llustres i els segles sense avençar ni un pas; Garraf seguia tan desert i tan insegur que, no ja llavors, sinó més endavant, quan a partir de l'any 1500 comencen per ordre del Concili Tridentí els llibres parroquials, primer registre civil que hom coneix, les pàgines del d'òbits s'omplen de partides tals com les següents: «A 13 de juliol de 1512 fou soterrat Jordi Francès, pastor de Francesc Plana, pagès de Campdesens qui morí de greus ferides.» «En juny de 1517 fou soterrat Gabriel Tutusaus qui morí del ma-

teix.» «Òbit del senyor mossèn Manuel Serdà, canonge de Tortosa, el qual degollaren dilluns, primer de desembre de 1550, en les costes de Garraf; fou enterrat en la present Església en la tomba de la capella de Sant Llorenç. I del senyor Jaume Ballester, el qual fou degollat en companyia del senyor canonge Serdà, de Tortosa.» «En 20 d'abril de 1560 fou soterrat Bartomeu Guimerà, hostaler de la torra de Garraf, el qual fou degollat en la muntanya de Garraf en el lloc anomenat La Falconera.» «En 31 d'octubre de 1583 fou sepultat Pere Puig, del terme de Calafell, el qual mataren els lladres en les costes, ço és, que morí apunyalat.» «En 27 de maig de 1606 òbit de Gabriel Panyella, de Jafra, el qual fou assassinat en les costes de Garraf.» «En 26 de maig de 1632 òbit de Pere Mollet, fadrí, pagès, habitant de Campdesens el qual mataren en el terme de Jafra.» (2).

Tots els esforços dels Reis i dels Pròcers s'estrellaven contra les condicions pèssimes del lloc, tan a propòsit per a desembarcar-hi sense ésser vistos els pirates de la mar (3), per a amagar-s'hi i esperar llur presa els malfactors de terra, i per a fugir tots, bé deixant al liti els cadàvers de llurs víctimes, bé emportant-les vives a un afrós captiveri. Tots els mals semblaven aplegar-se per a fer de Garraf un indret horrid.

L'any 1394 (3 de juny), Joan I (4), qui coneixia ço que moralment i materialment era i representava la Pia Almoïna, la seva influència social i els seus grans mitjans, per tal de remeiar tan grans mals, li cedí la senyoria amb el mer i mixt imperi i tota la reial jurisdicció, alta i baixa, civil i criminal que ell tenia sobre el lloc de Garraf. (5). I l'autoritzà a entendre, perseguir, jutjar i castigar els crims que a Garraf usualment es cometien, i, per a reprimir-los, poguer tallar orelles, mans, peus, llengua, i alçar forques i mitges forques de fusta o de pedra on penjar els assassins.

Ni això, però, fou prou; i malgrat que s'apressessin i castiguessin alguns delinqüents, la inseguretat personal i els assassinats continuaren. No els impediren les noves disposicions reials preses a l'efecte (6) i el Prior i la Comunitat d'Agustins, que per enlloc no veien venir el remei, pensaren seriosament en la necessitat d'acabar aquell estat de coses, sota el qual el mateix Prior havia restat en una habitació tota enrunada i sense sostre per recloure's. I considerant que al poderós senyor de Sitges, veí del terme de Garraf, ço és, a la Pia Almoïna de la Catedral de Barcelona, mestressa, com ja havem vist, del mer i mixt imperi sobre el Castell de Garraf i la seva rodalia i sobre Miralpeix, podia convenir-li arrodonir aitals propietats amb l'adquisició del Monestir, a condició de mantenir-lo amb son Priorat i de dotar-lo, a canvi de les seves terres de dotàlia i els drets sobre el terme, d'una pensió anual superior a ço que les collites d'aquelles i el total d'aquests representaven; i que així, deslligats els monjos de tota atenció temporal es podrien donar millor al servei del Senyor, iniciaren converses. Era en aquell temps Prior, Pere Ros, i representaven la Pia Almoïna de la Seu Barcelonina, Joan de Sant Hilari i Guillem Alanya, canonges, tots els quals acordaren, en principi, permutar aquelles terres, rendes i drets amb una pensió anual. Però com que els temps eren de molta discreció i respecte a l'autoritat, hom no volgué donar un pas sense coneixement previ del Rvd. en Crist, Pare Francesc (7), Bisbe de Barcelona, al qual devien ambdues entitats acatament i canònica obediència. I d'acord ja amb ell perquè persones perites avaloressin ço que proposava cedir el Monestir i la renda fixa o pensió anual que l'Almoïna li donaria en canvi, i nomenats els honorables Pere Guillem, Jofre Percenter i Ferrer Despujol, canonges, també, de la Seu Barcelonina, se'ls confià la missió de personar-se a l'esmentat Castell, Monestir i termes de Garraf (8), inspeccionar les terres, els honors i les possessions pròpies del segon junt amb alguns prohoms experts per aquest tràmit, deliberar, veure i conèixer si fóra útil, tant a la Pia Almoïna com al Priorat, procedir al contracte de permuta, i, en conseqüència, que concordessin amigablement ambdues parts l'annua o pensió que caldria fer efectiva al Prior i als seus successors en tal Priorat, cada any perpètuament, per la Pia Almoïna a llurs administradors, a condició que l'esmentada suma superés les rendes que el Prior anava rebent pel Castell susdit, per tal que fos més evident la utilitat o benefi-

ci que el Priorat obtenia amb el contracte.

Els honorables delegats i coneixedors compliren la comissió espontàniament acceptada, personant-se una i més vegades al Castell, inspeccionant-lo i revisant els seus drets i termes propis, veient que el tal Castell estava totalment enderrocat i destruït, que les seves rendes un cop fet el càlcul debut i legítim, apenes pujaven a vint lliures anuals, les quals s'obtenien en gran part

mitjançant el treball personal del Prior en el cultiu de les terres, la pobresa de les quals no abastava per a proveir les reparacions que calien al Castell, si se'l volia en estat de seguretat, única manera de donar-ne als quivolguessin viure a redós dels seus murs, puix que,

d'altra guisa, no podria evitar de cap manera que la barbàrie dels serraïns els reduís a captiveri tal com tantes de vegades havia succeït als moradors del Castell i dels seus termes. No era pas altra la causa per la qual no es trobava qui volgués establir-s'hi; hom defugia el perill d'un cas tan dolorós i només uns pocs, per tal de guanyar-se el pa, treballaven, només de dia, i descansaven o es refrigeraven en dues o tres casetes o refugis. I en venir la nit se n'anaven a paratges llunyans per tal d'evitar els perills que fins ara havem comentat.

Emparaulats, altrament, amb diverses persones que tenien coneixement dels pactes susdits, sobre la pensió annua que l'Almoïna lliuraria al Prior i als seus successors, deliberaren i entre tots s'arribà a un acord que la fixava

en 12 lliures barcelonines, moneda de tern, quantitat avantatjosa per al Priorat, puix que no solament era major que les seves rendes, sinó que l'obtenia sense cap tràmit, cura, treball o administració, ço és, sense haver-la de guanyar com fins aleshores treballant com un forçat, sofrint totes les inclemències, fadigues i suors, i vivint com un pagès. Però si ho era pel Prior, més ho era encara per a la Pia Almoïna, la qual amb el pacte adqui-

ria el Castell, rendes i termes amb els quals eixamplava considerablement en quantitat i qualitat, en termes i jurisdicció, els seus dominis, i evitava conflictes de veïnat, tal com els que a cada pas esdevien amb els hòmens del Castell de Sitges i llurs drets de llenyar, palmejar i

herbejar en el terme de Garraf, pels qui hagué de dictar sentència el Degà de Vilafranca (9); d'aquesta guisa la Pia Almoïna posseï pacíficament i sense intermitències el Castell de Sitges, assats cèlebre per cert, la seva vila nombrosa, el Castell de Miralpeix i el de Garraf, ço és, tota una importantíssima rodalia.

I així tal com havien convingut i en honor a la veritat, ho referiren al Rvd. en Crist, Pare i Senyor, Bisbe de Barcelona i a l'honorable Capítol de la Seu, els quals, un cop feta clara relació d'allò exposat, degudament i plenàriament imposats de la gestió menada a terme i prèvia madura deliberació, donaren llicència perquè fos enllestí el contracte.

Fruit d'aquest fou que el Prior, Pere Ros, per si i per tots els seus successors en el Priorat i per tant en el domini del

Castell de Garraf, permutés a perpetuïtat, mitjançant ço que ha estat establert i la pensió annua de 12 lliures, amb la Pia Almoïna de la Catedral de Barcelona i, en nom seu, amb En Francesc de Sant Hilari, procurador i administrador de la mateixa, tot l'expressat Castell amb ses defenses i fortaleces, masies i mansos del bosc tant els habitats com els abandonats, els hòmens del terme i els que l'habitarien en l'esdevenidor, els seus drets feudals i els censos, tasques, agràries, delmes, rendes, terços, laudemis, foriscaps, drets d'acarreu, trentena de fruits, drets de signatura i fadiga, i altres qualsevulla dominis, tant directes com útils, i amb les d'host i cavalcada, pau i guerra, totes les forces i totes les servituds reials i personals, alhora que les d'aigües, aqüeductes, ribes, terres, possessions, prats, cases, pesca, boscos, munts, muntanyes i carrascals, termens i territoris. Tot fou sustret al domini, dret i propietat del Prior i dels seus successors en dignitat i transferit plenament i irrevocablement al dret, domini, poder i propietat perpètua de la Pia Almoïna. I en virtut d'aquest traspàs tots i cada un dels hòmens i dones que moraven o que en l'esdevenidor moressin en el Castell i terme de Garraf, reberen ordenament perquè tinguessin a l'esmentada Pia Almoïna, i en representació seva, als procuradors o administradors de la mateixa, per Senyor natural al qual havien de retre homenatge i prometre fidelitat ultra satisfèr-li tots i cada un dels censos, rendes i drets que, com a Senyor de l'esmentat Castell, li pertocava rebre abans de formalitzar-se aquella permuta. I alliberant i perdonant als susdits hòmens i dones, i en nom seu al notari infrascrit qui, com a persona pública, estipulava i rebia legítimament i en nom de tots el lliberament esmentat, de tot homenatge, fidelitat, naturalesa i altres qualsevulla a què estessin obligats envers el Priorat.

Aquest fou el pacte que ambdós contractants, en llur respectiva representació, juraren, per Déu i els seus quatre Sants Evangelis que tocaren personalment amb llur mans, atendre, complir, tenir, observar i de no contravenir-lo en res, davant el Rvd. en Crist, Pare Francesc, per la Misericòrdia Divina Bisbe de Barcelona; i de Domènec Ponç, arcedià, Pere Guillem Jofre, preceptor, Guillem Carbonell, dignitat de Sagristà, Felip de Medàlia, arcedià penitenciari, Francesc Pineda, Bernard de Santamans, Ferrer Despujol, Pere Regasol, Ponç de Busquets, Pere de Parasol, Joan Texidor, Pere Peret i Gabriel Gombau, canonges, convocats a toc de campana i pel nunci ordinari o enviat, i congregats en la sagristia de la Catedral, on era costum de convo-

SANTA MARIA DEL VINYET. VISTA DE CARA, DESPRÉS DE LA RESTUARACIÓ

Així fou antigament la imatge venerada pels sitgetans (del segle XIV al XVIII) abans que hom la mal restaurés i modernitzés sobreposant-li aparatosos pestits d'època.

car i reunir el Capítol. Esdevingué aquesta signatura el 28 de juliol, de l'any 1413, del Naixement del Senyor, i en donà fe Gabriel Canyelles, per autoritat reial Notari públic de Barcelona, el qual ho manà inscriure i tancà amb son senyal. I actua- ren de testimonis, Bartomeu Costa i Antoni Palomares, ambdós, també, per autoritat reial, Notaris públics de Barcelona.

Les notícies precedents amb llurs més ínfims detalls, és clar que no són fruit de la nostra fantasia, incompatible amb la història, ni, encara, deducció lògica de fets coneguts, sinó descripció autèntica del notabilíssim document (10) que publiquem íntegrament en el Cartulari de Sitges que segueix, com Apèndix, a l'obra present i entorn del qual cridem l'especial atenció dels nostres lectors, perquè per les seves formes belles, el coneixement perfecte del Dret que suposa en els seus autors i les assenyades i reals descripcions i antecedents que conté, és, en conjunt, una de les més bones peces que coneixem d'escriptura medieval o de transició, per bé que arrastri i condensi, d'acord amb l'Edat moderna a començaments de la qual fou estès. Que la història com la naturalesa no procedeixen mai per salts; la tradició dels costums, usos feudals i manera d'ésser del temps que la precediren es troben encara en aquesta època de ple desenvolupament de les institucions medievals.

Tantost fou la Pia Almoïna en possessió de Garraf, arribaren, tal com hom preveia, fins ací els benifets de la seva potència, de la seva grandesa i abundor de mitjans, i el Monestir Agustinià del qual continuava essent Prior, Pere Ros, tan sumit l'any 1382 en la misèria, tan lliurat a la més completa ruïna (recordeu que el Prior no tenia habitació i les robes i ornamentals d'altar no servien per res més sinó per cremar-los (11), pogué, pocs mesos després de la permuta, ço és, en 27 de juliol de 1414, data de la Visita Pastoral, mostrar els seus tres altars de Sant Vicents, Santa Maria i Santa Emília o Cecília, *cum suis debitis panis ornatis*, i el major, on estava fundat el Priorat, amb *ara sincera, corporalibus, vestimentoque sacerdotali, calice argenteo et misale volivo* (12). La qual cosa no era pas poc en aquella època.

Paralel·lament, la Pia Almoïna cercà llauradors per al cultiu de les terres i els concedí avantatges perquè poblessin el desolat territori; reparà, per a la seva defensa, les obres del Castell o torra vora la mar, en l'arenys de Garraf i riera del mateix nom; enfondí i millorà el pou d'aigua dolça que hi havia arran d'ella (la tal riera era seca quasi tot l'any, però pel subsol corria un bon cabdal d'aigua d'extracció fàcil mitjançant el pou esmentat); reforçà i reparà, d'acord

amb el Prior, el mur que circumvalava el Monestir i els dos cossos d'edifici de què constava, un a l'esquerra, entrant, amb terrat i altre més alt, cobert de teulat de quatre vessants; i millorà, poc a poc, el camí de les costes que passava pel Castell, el qual, amb la seguretat de les noves defenses, esdevenia cada dia més freqüentat.

L'obra més perdurable, però, realitzada per la Pia Almoïna, la que demostra ella sola ço que era aquesta grandiosa institució medieval i els coneixements i prudència dels qui l'administraven o dirigien, fou la que hom pot comparar a la que ara fan tots els Estats o Senyors territorials, però que en aquella data representava un avençament i progrés extraordinari, ço és, manar que s'alçés la carta o pla del seu domini, la qual cosa representava una despesa i un sacrifici grans i en desproporció amb el rendiment i momentanis mereixements d'aquell erm total i de-

raó de catorze mil·límetres per cent, o sigui, de guisa aproximada, cinc mil·límetres per deu. Cal anotar que les divisions o graus que enquadraven el dibuix tenen aproximadament ca'orze mil·límetres cada una, o sigui, que cinc corresponen a set centímetres. Hom comprèn que, volent representar en aquesta descripció tot el camí de les costes des de Barcelona, es forçà una mica l'escala en el trajecte comprès entre la capital i les costes de Garraf, espai que en altre cas haguera requerit una extensió molt més gran. La ciutat de Barcelona hi és representada *grosso modo* i de guisa convencional, tal com es feia en les cartes d'aquella època. El camí parteix de la porta de Santa Madrona, passa frec a frec de Montjuich, dibuixat, també, a escala desproporcionada i amb la particularitat de veure que ja s'hi feien els senyals marítims mitjançant boles en el seu cim; per la Creu Coberta, que

estant en recerca d'una major seguretat.

En el grau 14, quasi a l'extrem occidental de la carta i a la costa, arran la desembocadura de la Riera de Garraf, hi ha el Castell d'aquest mateix nom i el pou que ja havem citat; i terra endins, encara, seguint la riba dreta de la Riera, sobre un pujol, i a 14 graus de latitud (per tant a unes 400 canes de la costa) el Monestir, amurallat, de tres cossos, un de central més baix que els altres i aquests coberts un de terrat pla i l'altre de teulat de quatre vessants. I fineix el mapa, assenyalant en aquesta part occidental i en la costa, el Mas Padrol, la Cala dels Bous, la Falconera, el Gorc de Peracotxes i la Serra Saladern, que va de sud a nord des de l'arenys i serveix de límit extrem de la carta, la qual, com es veu, no passa per aquesta part de les costes de Garraf.

A guisa de complement d'aquesta descripció afegirem, que el mapa és pintat o, més ben dit, dibuixat a ploma en tinta corrent que serví, també, per a marcar els sombrejats; que les masses de vegetació i els cultius, només assenyalats en el Pla de la Sentiu, apareixen pintats d'un color verd-gris; que el seu límit al nord és el Camí de la Sentiu, el qual ix de l'oest d'un manso anomenat Font de les Gallines, situat a l'extrem superior d'aquesta banda del mapa, i arriba fins aquelles terres cultivades del Pla de la Sentiu, a 76 graus de longitud, o sigui que recorre quasi tota la carta, o ço que és igual, tota la part nord de les muntanyes de Garraf.

Aquest interessantíssim gràfic es conserva assenyalat amb el número XVII, en la *Slantia* LXXVIII, de la Sala Pia Almoïna, del notabilíssim Arxiu de la Santa Església Catedral de Barcelona, a cura de M. I. S. Canononge Dr. Gassia i de l'infadigable i benemèrit historiador Rvd. Dr. Josep Mas i Domènech, beneficiat de la mateixa església. Es, indiscutiblement, una de les peces formosíssimes que l'esmentat arxiu serva. I ja no ens resta dir, sinó, que, per tal de mantenir el camí i les seves defenses en bon estat, obtingué la Pia Almoïna nous permisos de percebre imposicions (barra); que Anfòs V i en el seu nom la seva muller Na Maria, actuant de lloctinent general a Catalunya, renuncià el 5 de juny de 1423 (13) al Patronat que els Reis, com a fundadors i dotadors tenien atorgat per concessió apostòlica, per a la presentació de les persones en les quals havia de recaure el càrrec de Prior del Monestir de Sant Vicents de Garraf, Canònica Agustinià; i decretaren la unió del Priorat al Monestir de Santa Anna de Barcelona, de Canonoges regulars de Sant Agustí i Cavallers del Sant Sepulcre, la

ANDREU BOSCH FLEQUER

ELABORO AMB FARINES D'IMMILLORABLE QUALITAT
CARRER DE SANT FRANCESC, 38
SITGES

solat territori. La Pia Almoïna acreditava bé les seves dots de bon govern, puix que no cercava un benefici immediat, sinó una millora per a la qual ço que li calia era conèixer els nous dominis confiats a la seva cura i administració.

L'encarregat d'alçar aquest mapa o carta geogràfica fou Nicolau de Credença, el qual la signà titulant-se *pintor i matemàtic*, ço que acreditava traçant un gràfic, que avui en diríem a vista d'ocell o d'aeronauta, de totes les costes, preeminències i indrets que des d'arran de mar i a certa altura es poden vessllumar, de Barcelona a la Serra de Saladern, límit occidental de Garraf. Aquest treball acabà el 28 de setembre de 1586. Té aquesta *Descripció de la costa de Garraf* — així apareix titulada en una inscripció de l'angle superior esquerre — forma apaisada d'uns cent-cinquanta centímetres, ço és, un metre i mig d'amplada per mig metre d'altura i, per a senyals de referència, la carta està enquadra- da com els mapes, per graus, o divisions a dalt i a baix, en nombre de cent-vuit, la numeració dels quals comença per l'esquerra i per la part inferior d'ambdós costats i va, bis a bis, de l'u al trenta-sis. Porta pintada una Rosa dels Vents o quadrant amb què assenyalar els punts cardinals, i una escala de canes a

també es vesslluma, pel pont de fusta estès sobre el Llobregat; per Castelldefels on hi ha pintat un castell, i entra a les costes de Garraf, el detall de les quals és iniciat amb més de cura. En el grau 84, vora la costa, hi ha assenyada una masia dita de Sant Salvador, amb un pou; en el 78, terra endins, l'anomenada Plana de la Sentiu, amb moltes terres de labor; en el 73, arran de mar, l'Arenys de Sant Salvador i la Cova Fumada; en el 66, terra endins, el Bosc de l'Aigua Puda, i d'ací a la mar, la riera del mateix nom; en el 60, sempre, s'entèn, de longitud, i al costat de la Riera de Vall-Bona, un home mort en l'arenys. En el 51, en l'anomenada Serra del Lladre i sota la Penya del Martell, trossos d'un ajusticiat exposats allà per escarment (la qual cosa confirma amb eloqüència, tal com les forques que trobarem després dibuixades vora el camí, tot ço que havem dit de la fretura de càstigs exemplars per a escarment dels criminals i pirates que per ací campaven lliurement); en el 36, la Punta de la Ginesta i a continuació el Torrent i la Platja del mateix nom, a la qual segueix, a la costa, la Punta del Puig d'En Ramon i, terra endins, sobre el grau 23, el Mas d'En Vinyals, darrera el Puig de la Ginesta, construït segurament així per tal de no ésser vist de mar

qual cosa feren per a dotar la Perentoria d'aquest establiment mitjançant, però, el pacte que aquest deixés pels Monjos de Montessió el Convent de Santa Eulàlia del Camp, motiu pel qual no prosperà la presentació que l'any 1477 féu el Rei, del clergue aragonès Berenguer Fuster, per a Prior de Garraf, la qual donà lloc a la confirmació de l'abans esmentada cessió per Ferran II, el 31 de gener de 1481. (14).

(1) Extracte d'un document del qual parlarem després.

(2) Vegeu el *Recull de dades per a la Història de Sitges* que publica a *L'Eco de Sitges* el Rd. Pau Farrer i Raventós.

(3) El nom de *Cala Morisca* amb què trobem citada en documents de l'època una de les platgetes de Garraf, demostra clarament que aquell indret ho era de desembarc de moros, algerians o tunissians, pirates de la mar que en aquell indret prenen terra per a llurs expedicions.

(4) Prèvia declaració d'ésser Garraf domini regi, ço és, d'exercir allà el Rei la jurisdicció. Vegeu A. R. P. Reg. 3, Com 9, f. 42.

(5) Vegeu A. C. A. Pergamins Joan I, núm. 520.

(6) A. C. A. - R. 1002, f. 66. - Redemp. c 2, 1399 a 1405. A. R. P. Mag. Rac. Jurisdic. Villefranche f. 242.

(7) Dr. En Francesc Clement, Bisbe de Barcelona de 1410 a 1415. Vegeu Aymerich, p. 383.

(8) El Castell era arran de mar, apartat del Monestir-Priorat situat més endins de terra.

(9) Ar. Sitges, 25 de febrer de 1385. Citat per Llopis.

(10) A. C. A., Sala de la Pia Almoina, *Stantia* LXX. 2, Doc. 10. N'hi ha còpies a l'Arxiu de Sitges.

(11) En situació anàloga a la del Monestir de Garraf (i per causes idèntiques) es trobaven les esglésies veïnes d'Olivella i de Jafra, en la primera de les quals, l'alberg del rector era tot destruït (*derutum*) per la qual cosa no podia l'esmentat viure-hi en cuia del servei diví i dels feligresos, òrfens, temps ha, de tota celebració. Jafra ja feia cinquanta anys que de rector no en tenia, i ni feligresos hi restaven; tots havien fugit o mort, de guisa que allò que semblava millor decidir, era enderrocar-la del tot, puix que en el seu estat ruïnós només servia de cova o espuga de pastors, saltejadors o gent vagabunda i facilíssim d'altra part que, ensolcint-se, portés la mort als que estessin a redós seu. (A. E. B. Visites 1413-1414, f. 247-248.) Com a detall que pot esvanir-se d'un moment a l'altre, perquè ja quasi està borrada la visita, anotem que l'església de Jafra era dedicada a Santa Maria i tenia altar amb ara entera i consagrada, unes estovalles i vestit sacerdotal en mal estat, calze d'estany i missal *collectario*.

(12) A. E. B. Visites 1413-1414, f. 248 vto.

(13) A. C. A. Establiments pàg. 321.

(14) A. C. B. Spec. of. cit. per Llopis. En 5 d'octubre de 1593 trobem encara idèntica unió. Es Prior de Sant Vicents de Garraf, Valentí Bernat i Serra, canonge de Sant Agustí i Precentor del Monestir de Santa Anna, de la mateixa ordre, de Barcelona. Així resulta de l'acta de venda del Mas Piera, feta per Tomàs Ferrer, apotecari de Barcelona, a favor de Narcís Alsina, amb motiu de trobar-se a les presons de Barcelona condemnat a galera i haver de satisfer moltes de despeses. En poder d'Antoni Batlle, notari de Barcelona. A. E. B. 42/6 f. 647.

EL CICLÓ DEL "BORIQUÉN"

PER
EMERENCIÀ ROIG

BORIQUEN, el nom antic de la illa de Puerto Rico, ho fou també del bric-barca més bell, gran i mariner dels suburencs «Amell, Julià i C.^a». El construïren a Arenys de Mar. Tingué un casc de línies molt fines, la proa, molt bella, la popa, amb un ventall ovalat pintat de groc, i l'arboradura, com la dels velers catalans d'aquells temps, un xic tirada enrera.

El *Boriquén* esdevingué una nau molt valenta i corredo- ra. La manava l'heroic capità Esteve Alsina, i duia una dotació de catorze navegants, gent brava, abnegada i avesada als perills

de la mar. Vet-ací com el formós bric-barca creuà l'Atlàntic acarat amb les tempestes, els equinoccis, i altres perills de la mar, amb tant de braó, que haurieu dit s'havia encomenat l'ànima heroica dels seus tripulants.

Mentre navegà per compte dels «Amell, Julià i C.^a», el *Boriquén* feu una pila de viatges de Barcelona a Aguadilla (Puerto Rico), on l'esmentada casa sitgetana tenia la seu dels afers marítims i comercials; transportava importants carregaments de vins negres de Sitges, teixits de fàbrica catalana, i sal procedent de Cadix i de Torrevella. I de retorn, cafès de Puerto Rico, sucre de Cuba, melassa i rom de la Gran Antilla. Aquests colonials, hom els consignava habitualment a cases de Barcelona, o bé, d'altres vegades, als ports de Marsella i de Gènova. De vegades,

encara, el *Boriquén*, llesta la descarrega d'Aguadilla, carregava melassa per a Nova York, on, també enllestit, es proveïa de dogà i de cotons destinats a Bremen (Alemanya). En els viatges de retorn del port alemany a Amèrica, la nau sitgetana duia la bodega plena d'objectes de

porcellana, per a Nova York, Galveston i Nova Orleans.

Com tots els velers que feien la carrera d'Amèrica, el *Boriquén* corregué tempestes, temporals i huracans. D'aquests contractes de la navegació, el més important fou un equinoccio huracà, que trobà a

SANTA MARIA DEL VINET. VISTA DE COSTAT, DESPRÉS DE LA RESTAURACIÓ

Ha estat seguint la tradició que els restauradors han deixat mutilat el braç dret de la santa imatge. En efecte: és veu del possible que l'esclau el tallà involuntàriament d'un cop de xada.

l'Atlàntic, en el curs d'un viatge de retorn de Nordamèrica, els dies 11 i 12 d'octubre de 1893. Així ho palesa una ofrena que hi ha a l'ermita de la Mare de Déu de la Bonanova, de Barcelona, en la qual es veu el veler capejant el cicló, tot desaborat i voltat d'onades gegantines que rebenten contra l'amura i munten i es desfan en catarracta des de gran alçada.

D'acord amb les narracions que dels ciclons explica la gent de mar, s'ha d'admetre hipotèticament que el veler dels «Amell...», sortí de Fernandina, EE. UU., (tal diu l'ofrena), carregat de fusta per a Barcelona, un dia d'octubre, el mes més perillós de navegar, perquè és el temps clàssic dels huracans en l'Atlàntic. Els primers dies de navegació foren bons. La nau navegà recolzant-se amb gentilesa, brodant

un serrell d'escuma amb la proa, i una estela d'aigua encalmada amb el timó. Amb una bona empopada féu una pila de milles via Espanya. Aigua endins, aigua endins, es troba voltada de mar i de cel, ço és, d'aquella grandiositat imponent que són aquests dos elements en soledat.

Heu-vos ací, però, que als pocs dies de navegar, tot d'una el temps canvia. S'encalma el vent, s'amosa la mar de fons, d'onades llargues i planeres damunt les quals el veler puja i baixa lentament, aturat en mig de la mar, tal com si estés fondejat. Les velles flamegen i les vergues, en topar amb els pals, percuteixen un sens fi de picaments secs i cançoners.

A bord del *Boriquén*, el baròmetre comença a baixar; és la depressió atmosfèrica, prenunci del pas ciclònic. Apareixen al cel els *llisons* — uns núvols petits i isolats, color de cendra, que corren en diverses direccions i acaben per unir-se, formar nuvolades, i es desfan en petits ruixats. I mentre del cel plou la primera aigua, arriben les rauxes de vent calent i sense direcció rumb inicials. Aquestes manifestacions meteorològiques duraran aproximadament dotze hores.

Amb el vent, a cada instant més fresc, la mar s'omple d'onades i esdevé ço que els navegants en diuen *mar pical*. Davant l'aparició dels primers símptomes de l'equinoccio, el capità ordena les maniobres pertinents per tal d'acarar-lo en més bones condicions. Mana entortolligar els aculladors; posar les jàrcies, les burdes i els obencs tivants; tapar les escotilles; obrir les portelles i aferrar les velles altes: *juanetes*, *sobrejuanetes*, flocs, major i escandalosa. El veler resta, només, amb les gàvies, un floc i un estrai més baixos, o sigui el velam suficient per afrontar el mal temps i navegar més francament.

A les vint hores d'amostrar-se els primers símptomes equinoccials, el vent esdevé més seguit i la mar més grossa. El cel s'omple de *milans*: núvols grans, atapeïts, color de plom. L'horitzó s'enrojola com una fornall. I arriba un capvespre paorós, amb una barra de núvols que imposa.

Com que la cosa pren mal caient, un cop comprovada la direcció que porta el meteor, el capità mana d'aferrar les gàvies altes i volta la canya del timó, per tal de donar al veler una ruta que l'allunyi del pinyol tempestuós. El *Boriquén* pot així navegar a la capa, i tenir més defensa davant el mal temps. L'huracà, però, s'atansa; cobreix el cel d'una nuvolada grisenca; les rauxes del vent vénen més fortes i els cops de mar majors i imponents; un darrera l'altre, baten, maceren el vaixell i cobreixen d'espuma la coberta. Comencen les onades de més de deu metres d'alçada.

I arriba per al veler el moment crític, aquell en el qual hi ha veritable perill de desarborar (perdre els pals) i naufragar. La força del vent és tanta que aplanar les onades, i escampa damunt seu la pròpia bromera i la del *barbarol* (altre vent que s'emporta l'aigua de la mar en forma de ruixims). La mar es torna blanca com un pèlag de neu. I a l'aspecte paorós d'aquella immensitat d'onades i de remolins que fan basarda, s'hi aplega el ressò ciclònic fort, sord, tal el d'un tro seguit, creuat de xiulets que diríeu escampats per mals esperits. Les rauxes, en creuar l'arboradura, fan un conjunt de remors que sembla un concert infernal... L'arboradura tremola, i tremola el veler... I complica encara i torna més crítica la situació, la pluja que no deixa veure la mar. A bord del bastiment, de la popa estant, no es veu ni el pal trinquet ni el castell de proa.

La situació del *Boriquén* és espantosa. El perill és imminent. La tripulació, a dues passes de la mort, està previnguda per a fugir de la nau, en el bot salvavides, tantost un contratemps qual-sevol torni inútil tota maestria.

A la latitud 30°44' nord; longitud 74°47' oest; a 22 milles de Fernandina, EE. UU., després de capejar una pila d'hores els horrors elements d'amura a babor forçada, esdevé allò que temien els indomables nautes. El formós *Boriquén* desarbora; la bella arboradura del veler cau retuda; el soroll esborronador del cicló ofega el cruiximent espantós que fan, en trencar-se en sec, els mastel de gàvia, *juanete*, messana i b taló. L'arboradura es desploma amb magestat i resta penjada morta, a la borda de sotavent.

La nau, en la seva carrera fol·la, enduda pels obencs i burdes, arrossega mal ferida els pals caiguts per damunt la mar. L'heroica tripulació, acarada a les brandades, als cops de mar i a la força del vent, corre amatent, destrat en mà, a tallar el cordam que és la darrera abraçada de l'arboradura al benamat vaixell. I acomplerta aquesta maniobra, el corrent se l'enduu; mig engolida pels cops de mar, heu-vos ací que la tripulació la perd de vista per sempre...

El bell navili mutilat, amostrant ara només els pals mascles, llurs vergues i el velam mig esquinçat... capeja que capejarà aquell cicló, en risc, a cada instant, de naufragar. Habitualment aquest perill dura dotze hores.

Les narracions dels navegants que s'han trobat en situacions anàlogues, afirmen que després d'haver passat el període crític de l'equinocci, el meteor comença a decaure, a minvar. El vent s'encalma un xic i aquesta minva de pressió damunt la mar, serveix al pèlag per a tornar a engrascar-se. Grans onades es desfan contra l'amura del veler, mun-

LA LITERATURA

NOTES SOBRE PORT DE LA SELVA

PER

J. V. FOIX

1

Em trobaren ajaçat a la sorra quan ja tots els banyistes havien desertat la platja. Enganxats a la nuca i a l'esquena hi duia papers de tots els colors amb inscripcions de duanes i de grans hotels i balnearis exòtics. Me'ls volien arrencar, però seguien trossos de carn viva.

2

Aquelles dues pedres aixecades damunt una punta de Port Reig no figuren pas cap Verge romànica, com creia jo, ni és un amagatall de pirates, com creïeu vós. L'altra nit vaig veure que es movien i que projectaven damunt la mar llargues esteles fosforescents. M'hi vaig acostar: eren les dues mans sagnoses d'un monstre naufragat dos mil anys ha; a mitja nit els dits prenen la transparència del cristall i reflexen la vida del fons de les deu mars.

3

Els ulls dels cavalls els pesquen a la cova de la Palomera quan es dotze de la nit. Només en aquell instant precis es poden obrir com hom obra una ostra. Llur pupil·la flota damunt un licor tan ardent que mai cap llavi humà no ha pogut acostar-s'hi. A llur fons s'hi reflexa el cel constel·lat. No els mireu mai fit a fit perquè us prendrà per sempre una tristesa sense fi i la passió per les cales inabordables lligarà la vostra vida al més misteriós dels destins.

4

¡Són les ales d'un corb! ¿Què hi fan tants de barrils de quitrà en aquest recó? A la Nit se li ha després una ala que ha deixat esteses per damunt els sorrales més deserts, milions i milions de plumes negres per on els meus peus ofeguen llur plor. No, el cabell de la Maria-Dolors, no.

5

Anit passada, al Cafè de la Marina, els pescadors ho asseguraven: camí del Cap de Creus, a les tardes dels diumenges, dues dames amb vestit *Imperi* i xinel·les d'argent, caminen ulls clucs damunt les ones furioses, amb els braços estesos a N. E. Avui, que és diumenge, hi havem anat, rems batent, amb el bot de l'Eusebi. Però damunt la mar abatuda i lassa, a l'indret assenyalat de l'aparició, s'hi havia fet una tan gran claror que ens ha calgut també cloure els ulls i estendre els braços a N. E. En obrir-los era negra nit. Els nostres peus eren un teixit d'escata i per damunt l'horitzó desert s'aixecava una estrella de corall immensa.

ten a coberta, on arrosseguen tot ço que troben al pas, i surten a torrents per les portelles. El veler corre llavors el perill que un cop de mar esboti el curt i, negada la bodega, el meni a fons. Tal fou també, doncs, el perill del *Boriquén*.

Passaren, però, quatre hores llargues, després de les quals, la valenta tripulació del *Boriquén*, vegé, no cal dir si amb joia, com s'aclariria poc a poc l'horitzó. S'atansava la fi del meteor. El capità gira el timó altra vegada i assenyalà rumb vers el lloc on s'albira la clarícia; navega així vuit hores.

Lentament, l'huracà es calma, i els cops de mar s'amaneixen. Tornen els ruixats produïts pels *tambalets*, que ja trobarem al començament del cicló. Mentre el temperi es calma, el vaixell segueix navegant. Daleix per a fugir-ne. Malgrat del poc drap que treballa, talment sembla que volí damunt la mar. El veler se sent victoriós d'aquell mal pas i d'haver defès la tripulació contra els abraonaments de l'aigua. I corrent, corrent sempre, el *Boriquén* arriba en aquella zona marítima en la qual, sense vent, les ones esdevenen planeres. El baròmetre torna a pujar, a gran satisfacció de la gent d'abord. Ha desaparegut el perill. S'esquinça un núvol i apareix la primera llenca de cel blau. Als navegants, després d'una tempesta, els sembla que mai no n'han vist cap de tan bell, ni en les terres de la costa catalana de llevant on viuen. I en la clariana, un sol radiant que es reflexa en la mar, assenyalà un bell camí d'or tremolós. També a la gent del veler, els sembla que mai no n'han vist de tant radiant i clar.

Més núvols esquinçats i noves llenques de cel blau. Un esquinç i un altre i un altre que s'acoblen i apareix, en fi, un cel gran i bonic, que la mar emmiralla. ¡Quin contrast veure entre tanta de bellesa el veler desarborat que navega pel desert d'aigua blava. ¡Ha perdut aquella arboradura, tan bonica, airosa, escaient! Però té un posat heroic i noble. El *Boriquén* navega camí d'Europa. A bord, la tripulació va muda. Ningú no té esma per a dir res. Tantes d'hores de braó aclaparen. Aquell dia la gent, dinà callada. No es pogué celebrar l'àpat fraternal que es feia antigament, quan un vaixell sortia sense avaries d'un cicló. Dinà enyorat, fet d'una bona escudella, de carn d'olla de gallina, bons tragos de vi, rom i bunyols de vent. En lloc d'això, menjarien com sempre acoblats en l'àpat més trist del viatge. I mentre la gent es reviscolava de les penalitats passades, el *Boriquén* navega com un invàlid de guerra, mutilat, i amb l'aire triomfal, dalitós d'arribar al port on gorir les nafres i reveure els amics.

POEMA DE LES COSETES

PER
SALVADOR DALÍ

A Sebastià Gasch, amb
tota l'alegria anti-artística.

Hi ha una coseta petita posada alta en un indret.

Estic content, estic content, estic content, estic content.

Les agulles de cosir es claven en els níquelets dolços i tendres.

La meva amiga té la mà de suro i plena de puntes de París.

Una sina de la meva amiga és una calma garota, l'altra un vesper vellugadís.

La meva amiga té un genoll de fum.

Els petits encisos, els petits encisos, els petits encisos, els petits encisos, els petits encisos, els petits encisos, els petits encisos... ELS PETITS ENCISOS, PUNXEN.

L'ull de la perdú és vermell.

Cosetes, cosetes, cosetes, cosetes, cosetes, cosetes, cosetes, cosetes, cosetes, cosetes...

HI HA COSETES, QUIETES COM UN PA.

HONNEGER

Honneger, Rockefeller, Charlot. Mitologia jueva. Déus vengadors d'Israel.

Sala Pleyel, immens rectangle gris.

Programa: ROI DAVID, Psalme XLVII, Honneger, Smith, Straram.

El ROI DAVID. Honneger arriba lleuger com un boxador, puja al ring i comença el cos a cos.

Al cap de mitja hora ja està llest i se'n va de pressa, triomfador, la mà enlaire, una tovallola al braç.

Mentrestant ha passat pel nostre esperit tota la concreció musical moderna.

Cap acord acadèmic. Cap melodia que hom pugui acabar.

Música d'afirmacions.

Els violins, de costum tan carrinclons, personals i autoritaris com si portessin bigoti.

El públic, un públic esportiu. Hi havia noies que eren al Bourget el dia de l'arribada de Lindberg. Homes amb vestits folgats, americanes, pantalons de golf.

Gent que en els entreactes pensen en un carburador, al sindicalisme, al pacte franco-alemany.

La música és la continuació d'això.

Es una música com un cuiracat, com una fundició.

Poderosa com un obús, o com el petroli.

L'Illiada és el triomf de la carn. 1927 és el triomf de la mecànica.

D'Homer havem anat al ciment armat.

D'Aquiles a Ludendorff (Napoleó és una m....).

Per arribar al 42 havem passat la vergonya dels canons que s'encenien amb metxa.

La primera màquina de tren es digué Charlotte, feia deu quilòmetres a l'hora i portava un liri al trauc.

RAMON SUNYER. — «COPA D'ARGENT I ESMALTS»

Per això Honneger pot cantar David.

Per això Aragon pot tornar al Càntic dels Càntics.

Perquè som al segle de les illes flotants.

Dels homes que s'en van de davant el nostre nas i tornen per darrera després d'haver passat Nova York i Tokio.

Sortim de la Sala Pleyel amb el cap com un núvol.

Torra Eiffel, Citroën, Arc de Triomf, Guerra Europea. Revolució Russa.

Tot és lligat.

¡Quina meravella!

Jaume Miravittles.

◆ Diferent aquesta redacció de la famosa redacció de «La Nau» la qual ni a precs dels interessats no rectifica les insidies en què els barrejaren, advertim als lectors que en la columna segona, ratlla segona d'aquesta pàgina, on diu 1927 cal llegir 1928.

LES ARTS

ELS 7 DAVANT «EL CENTAURE»

ASSAIG DE CLASIFICACIÓ DEL MOVIMENT DE L'ART MODERNA

PER
M. A. CASSANYES

En un acte celebrat contra l'ensopiment i la banalitat que mal-

consisteix en l'aplicació d'aquella llei del desenvolupament espiritual, la qual oposa l'ésser al no ésser i concilia després aquestes tesi i antítesi en la unitat superior del devenir, el tornar a ésser o de la síntesi, unitat que és la veritat de l'ésser i del no ésser?

Puntualitzem, però. Aquesta unificació sintètica de la dualitat opositiva de l'ésser i del no ésser, no vol dir pas una identificació de l'un i de l'altre, de la tesi i de l'antítesi (en el domini de l'ètica, per exemple, el bé i el mal) sinó que l'esmentada síntesi, en anular la tal oposició, la sintetitza en una unitat superior. Fem aquesta digressió perquè no fa pas gaire que un pobre noi tingué la debilitat d'escriure que Hegel confonia o identificava el bé i el mal i sentiríem que ningú (perdó altra vegada, els que saben de què parlem) s'ho hagués empassat. Hi ha gent per a la qual el pas dels anys no compta; per món que corrin i per llibres que llegeixin —jaí las!— l'esperit els falla i, en tocar-les, disminueixen les idees, amb perspectives d'escolar...

Advertim, encara, abans d'entrar de ple en el tema que ens havem proposat d'escatir, que, més que d'obres o personalitats en particular, ens ocuparem de l'actitud que els moviments artístics moderns prenen en acarar-se amb el Món i els problemes de la Vida; més ben dit, de la Concepció del Món que tals moviments representen o de la qual són una manifestació en el domeny de les arts estètiques.

TESI — ÉSSER

1.--Incloem en aquest apartat totes aquelles tendències fonamentades en l'actitud del coneixement que podríem qualificar d'ingènua, vulgar, o, encara o més bé, pre-crítica, la qual accepta ço que ofereixen els sentits com a quelcom d'inqüestionablement vertader pel sol fet que és. I tal fent redueix tota l'activitat psíquica a una simple relació amb un ésser exterior, en el goig o utilització del qual es limita exclusivament posant així en joc no res més que les facultats psíquiques inferiors, o sigui, la sensibilitat i la lògica, o si voleu, encara, l'ànima animal i l'ànima intel·lectual. En parlar d'aquesta dependència d'un ésser exterior, no volem pas dir que aquella actitud el limiti a la Natura sola, ans, per contra, estenem també aquest significat a les intuïcions socials, dogmes religiosos estats en cert moment històric, tal, per exemple, com les formes utilitàries de la cultura o bé, encara, les regles deduïdes de les obres d'art admeses com a bàsiques, exemplars, etc. etc.... Sempre, però, es distingeix aquesta Concepció del Món que podríem qualificar d'aristotèlico-tomasia-

den per a regentar el nostre món artístic, he pensat que no fóra del tot desercatat bosquejar-hi un assaig tal com l'encapçalament d'aquest treball l'assenyala.

Posat a fer i per a assolir millor l'acompliment d'un tema tan complex, he adoptat com a punt de partença el procés dialèctic hegelian, a propòsit de l'adopció del qual haig de confessar que, tots els dubtes que m'assetjaren abans de cenyir-hi el meu treball, s'esvaniren en llegir les manifestacions assats recents d'una mesquina mentalitat, contra aquest gran geni del pensament. Puix que no hi ha millor fermaça de valor que la incomprensió, o bé, ço que és igual, la rancúnia de segons qui.

No voldríem incórrer en una injúria contra l'auditori selecte que ens escolta, detallant massa el celeberrim procés dialèctic d'Hegel. ¿Qui, mitjanament instruït, l'ignora? ¿Qui no sap que

na i que en degenerar es transforma en estoicisme o epicurisme, en què accepta i valoritza exclusivament ço que és *objectiu*, com quelcom que, essent-nos donat per allò que, segons ella, és el criteri de veritat, ço que hom veu i toca, creu, sense enfondir el problema de l'essència de les coses ni el del coneixement, que l'activitat humana es redueix solament, bé a la utilització pràctica d'aquell ésser exterior, allò només que per ella és real, bé al goig de les aparences externes d'aquell *Ésser* en un joc sensual més o menys complex i limitat a acaronar els sentits, exclouent-ne curiosament tot ço que pertorbi el tal plaer, per emocionant o problemàtic.

D'aquestes dues actituds, la *utilitària* i l'*edonística*, ja podeu suposar aquella que, com esteticistes, ens pot interessar. Ens captindrem, només, exclusivament, de la darrera, perquè la introducció d'allò útil entre els conceptes estètics és, mal pes a alguns confusionaris tan xerraires com infonamentats, quelcom que, per poc al corrent que hom estigui, d'una banda de l'Estètica, i de l'altra de la Ciència de l'Art, no pot ésser pres en consideració. En el fons es tracta d'una confusió de tèrmins i de límits tan lamentable com, avui, intolerable.

Aquesta exclusiva actitud *edonística* de complaença en el goig sensorial d'allò que és extern, la qual, diguem-ho tot passant, és, segons la significació donada als mots següents per Spengler, el resultat d'un estat de civilització i no d'un estat de cultura (diferència aquesta molt important), aquesta actitud *edonística*, diem, ha adoptat en el més immediat desenvolupament històric aspectes ben diversos, els quals, considerats de guisa breu, semblen, àdhuc, divergents, malgrat d'ésser en llur essència, i tant si reproduïxen l'exuberància natural amb tots els mitjans pictòrics, plàstics i visuals (o solament amb aquests darrers), com si analitzen científicament les aparences colorístiques; tant si accentuen la materialitat estereomètrica com si amb elements colorístics i lineals geomètrics es lliuren a un joc (tan refinat i enginyós com va), o s'engresquen amb allò menys important de la civilització moderna (el seu *dinamisme*), són, havem insinuat, una mateixa cosa. Sempre ens trobarem a mb l'impressionisme portat a les més extremes i absurdes conseqüències, o amb el retorn a un esbossat i poc encertat pastitx de ço que, entre els *rapins*, passa per clàssic (de poc temps ha, per romàntic) o bé, encara, d'aquella parada de les regles més elementals de la composició feta amb unció ridícula, d'aquella construcció en la qual als mateixos *rapins* els sembla veure la solució del problema es-

tètic, en contra de l'encertada opinió de Max Deri, segons la qual «aquest principi fatal de la construcció ha estat sovint la causa de l'anorreament de l'obra d'art». La tossuderia amb què un parell de calvinistes de l'estètica, als quals no cal anomenar, sostenen aquesta actitud, sintetitza íntegrament la mentalitat en la qual pren cos tota la baixa vulgaritat dels nostres dies, personificada i definida agudament pel comte Keyserling amb l'ar-

kelt en el seu *Sistema d'Estètica*, no són sinó un efecte més d'aquell principi de l'esforç mínim, que ja Hans Vaihinger havia proclamat la base de les modificacions estilístiques?

Algú creurà, potser, que aquesta inclusió de les tendències del *cubisme* ençà, entre les que afirmen l'ésser extern, és una arbitrarietat nostra. Uns mots, però, d'un dels més generalment reconeguts definidors d'aquesta mena de postulats — Jean Cocteau —

l'esperit es manifesta creant autònomament. Es sabut que, qui portà aquesta concepció a més extrems conseqüències, fou Fichte, per al qual el *jo* era el centre creador de tot, perquè el *Món*, o el *no jo*, no era altra cosa que l'objectivació finita d'aquest *jo* infinit, font, origen i base de tot, tal com ho proclamà posteriorment el poeta expressionista Franz Werfel amb els mots: *el món comença amb l'home*.

Bé, doncs. Si uns artistes plasmen llurs visions transcendents de guisa purament i íntegrament inobjectiva, d'altres, en canvi, esguarden, si la natura, però llur actitud és del tot contrària a la dels *edonistes* afirmadors de l'ésser, puix que, per a ells, *místics*, aquest ésser no és altra cosa que el *no ésser* que amaga la veritat, l'esperit, convençuts que són d'allò que proclama el *Chorus Misticus* de l'acabament del *Faust* goethià: *el temporal, no és res més que un símbol*.

Ço que aquests artistes tempten de descobrir i percebre en els objectes i en els éssers, en les formes, és allò inenarrable, allò que només pot ésser pressentit i comunicat amb els estenogrames i jeroglífics que la fantasia intuitiva inventa per a suggerir al contemplador ço que hi ha més enllà de l'apariència, per a fer pressentir, darrera el vel de Maya, ço que el confecciona i teixeix; perquè com escriu l'extraordinari Max Stirner, «si contemples el món que et volta, digues: ¿darrera cada cosa no t'hi apareix un esperit? ¿Si s'esfondren, les muntanyes, si esdevé pols el món dels estels, i es marceixen les flors i moren els homes, ¿què sobreviu sobre l'enderrocament del visible? — L'esperit invisible, etern. ¿Tot en aquest món és encisat! ¿Què dic? El mateix món ho és: màscara trufadora, és la forma errant d'un esperit: és un fantasma...

I ¿què és un fantasma sinó un cos aparent, un esperit real?...

Així és el món, *va, nul, il·lusionari*, sense cap més realitat que la de l'esperit del qual és l'embolcall visible. Mira: ací, allà, arreu, et volta un món de fantasmes, sense parar estàs assetjat de visions, d'aparicions. Tot ço que veus no és pas altra cosa que el reflex de l'esperit que ho habita; una aparença espectral. El món sencer no és res més que una fantasmagoria; darrera seu es mou l'esperit. Tu veus esperits...»

Tal com la filosofia crítica i les seves diverses conseqüències amb les quals començà la cultura espiritual moderna, aquest moviment expressionista nasqué al nord germànic on l'iniciaren Van Gogh, Hodler, Munch i Ensor, ben d'hora acompanyats d'una brillant constel·lació de personalitats independents, a les quals els *edonistes*, incapaços de comprendre llur elevada misticitat, han titllat de bàrbars, de quimè-

GALERIES

Artur Ramon

■
Tapiceries, Mobles, Cristalls,
Ceràmiques, Pintures, Joies antigues.

■
Se us convida a visitar les

Exposicions d'art moderna

obertes en l'antic domicili del carrer
de Sant Pau, núm. 2,
i la nova instal·lació del carrer de la
Illa de Cuba, núm. 5,
on se celebren

Importantíssimes subhastes

de mobiliari antic, pintures, mantons, ventalls,
talles, ceràmiques, domassos,
joies bellíssimes,
etc., etc.

SITGES

quetipus *chauffeur*, del *salvatge mecanitzat*, al qual només allò *primordial*, allò *elemental* (ço és, l'exasperada amor per l'*standard*, per allò mediocre, per allò vulgar i comú) pot semblar *viu i actiu*. I quan aquest *chauffeur* es vol allunyar, avorrit de tant d'encarcament, no sap fer res més que caure en la poca solta nauseabunda, puix que per tal de fer-la picant, no empra més que mitjans escatofílics, adés fisiològics, ara psíquics, dels quals són bona prova aquesta sèrie de moviments creats pels promotors del *dadaïsme*, amb els quals, mitjançant un canvi de nom, hom preté de donar a l'*sno*b la il·lusió que cada vegada es tracta de quelcom de realment nou; moviments que, si sempre són d'un valor espiritual nul, no sempre estan mancats d'*esprit*. ¿Hauré de creure que aquesta preferència pels fets *pre-estètics*, com els qualifica Vol-

(«la realitat sola motiva l'obra d'art») garanteixen la legitimitat d'aquesta inclusió, alhora que, l'afirmació de l'essencialitat de la realitat externa, ens manifesta com l'al·ludit autor parla i no pensa, la qual cosa prova que totes aquestes tendències pertanyen a la *tesi*, a l'ésser, perquè si pensessin reconeixerien com és problemàtica l'esmentada realitat, ço és, entrarien a formar part del següent grau dialectal: l'*antítesi*, el *no ésser*.

ANTÍTESI = DEIXAR D'ÉSSER

2. — Si hom analitza l'esperit humà amb la precisió i insubornable implacabilitat de Kant en la seva filosofia crítica, descobreix que tot, natura o món extern, no és per a ell res més que un estat de si mateix, del seu esperit. Que un tal estat l'origini el món extern, això no vol dir sinó que l'esperit està en un estat *passiu*; l'estat *actiu* essent aquell en el qual

rics i una pila més d'epítets vacus, als quals pot hom respondre ço que Schopenhauer escriví: «Confessem ingènuament que ço que resta després de la destrucció de la voluntat de viure és el no res, per aquells a qui aquella voluntat encara domina. Per als altres, però, que arribaren a extingir aquesta voluntat, per aquells que l'han anihilada, aquest món qui amb els seus sols i vies làctees sembla tan real, ¿què és? — Res.»

SÍNTESI — DEVENIR O TORNAR A ÉSSER

3. — Si es considera, però, que aquest món d'esperits latent darrera els éssers i les coses, que aquesta ànima, en voler-se manifestar, configura — per dir-ho amb els mots de Porfiri — o *dóna forma al cos en el qual ha de viure*, llavors es percep bé la possibilitat d'una concepció que, tot reconeixent l'essència mística immanent, creu, però, que la guisa més completa de constatar-la i copsar-la és examinar i estudiar amb amorosa devoció, amb atenta penetració els éssers i objectes del món, per tal d'arribar així a descobrir i a fer perceptible en l'obra realitzada, els solcs o empremtes amb que l'esperit formador ha assenyalat les seves operacions en la realitat exterior. Heu-vos ací la possibilitat d'una *síntesi* que, anul·lant la contradicció de la *tesi* i l'*antítesi*, de l'*ésser* i del *no ésser*, atenyi una unitat, la qual contingui, superant-les, les altres dues. Si l'actitud *edonística* afirma el món i nega o ignora l'esperit (puix que només reconeix les seves més baixes activitats: sensibilitat i raó), i l'actitud *mística* nega el món per a afirmar incondicionalment l'esperit, la *terça* posició, la qual nomenarem *contemplativa*, sense negar res, afirma alhora el món i l'esperit i realitza així una *síntesi*. I ens trobem davant una conciliació i una superació la qual, en manifestar-se estèticament, apareix amb aquell aspecte que Franz Roh n'ha dit *realisme màgic*.

Aquesta reconciliació o agermanament còsmic ja el formulà teòricament Schelling amb el franciscanisme metafísic de la seva teoria de la identitat, segons la qual, puix que l'ideal parteix del real, així la natura s'espiritualitza en el pensament, o sigui, que la Natura és l'Esperit visible i l'Esperit la Natura invisible, ço és, *ésser alhora subjectiu i objectiu, infinit i finit és allò que forma la base del jo*.

Ara bé; tant la Natura com l'Esperit tenen, al costat de llur part *diürna*, llur part *nocturna*; ço és, són imperi d'ombra i inquietud, per on, aquesta tendència del *realisme màgic* tot i manifestar-se sempre afanosa de percebre les empremtes de l'esperit en els éssers o en les coses de la natura, mitjançant un anàlisi pregon, agut i respectuós, i de

plasmar-lo artísticament en la seva íntegra transcripció, la veiem dividir-se en diverses direccions, o sigui, decantar-se de vegades cap a l'aspecte *diürn*, representant-nos l'activitat quotidiana (dels éssers i de les coses) plàcida i normal, tal com fa el *novonazarenisme*, de vegades cap al costat *nocturn* en obres que són la reproducció dels espectacles més repugnants i esgarrifosos de la misèria, de la crueltat o de la degradació, tal com fa el *verisme* i

snobs i individus i pobles al marge de la cultura moderna que ja fa temps la té reconeguda i acceptada.

I ja no ens resta res més que constatar: primer, que si prenem la descrita classificació i la distribuïm en l'espai, ço és, territorialment, o, millor encara, geogràficament, haurem confirmada la concepció schellingiana de *les quatre parts del món filosòfic*, segons la qual correspon a l'*Occident* el *materialisme*, a l'*Orient*

LUCIAN CADÈNE. — «PINTURA»

la poderosa personalitat del Dix, o bé, lliura, encara, aparença de realitat als somnis i visions forjats per l'activitat profunda dels nostres subconscient i inconscient, que és allò que hi ha d'interessant en el superrealisme, malgrat no ésser aquesta tendència res més que allò que el Dr. Max Deri ha qualificat (ha classificat) de *permutació naturalística*.

Cal incloure, també, ací, les actituds d'aquells que volen atènyer, amb mitjans estètics, un fi ètic o donen a la realitat ambient una altra forma; tals són l'*activisme* i el *Groz*, el *constructivisme* i, sobretot, el moviment de depuració arquitectònica personificat en les grans figures de Voisey, Otto Wagner, Van de Velde, Olbrich, Berlage, Hoffmann, Behrens, Fischer, etc., etc., i els actuals Oud, Taut, Poelzig i Le Corbusier, el conegut propagandista i popularitzador de la tendència al gust dels

l'intel·lectualisme, al *Migdia* el *realisme* i l'*idealisme* al *Nord*; segon, que la nostra classificació dels artistes en *edonistes*, *místics* i *contemplatius*, està del tot d'acord amb la moderna psicologia de l'artista, segons la representació particular d'Hermann Nohl, qui en la seva tipologia de l'artista ha lliurat una base segura de classificació: els seus *realista*, *idealista* i *panteista* corresponen exactament als nostres *edonista*, *místic* i *contemplatiu*. Només els diferencia el nom, o sigui, ben poca cosa.

I resta encara ben palès que l'actual moment artístic, per algú tan confús, no és pas, per als veritables coneixedors dels problemes estètics, gens enfora d'allò corrent i constatat; res no hi ha, en l'hora present, de fonamental, que ja no sigui en aquell corprenedor testament intuïtiu del Devenir de l'esperit humà que és la Història de l'Art.

ARTISTES OCCITANS

PER

J. P. REGIS

LUCIAN CADÈNE

La ciutat d'Ingres ont visquèt atabé lo paizagista Nazon a qui n'ha mancat qu'una obra mai abundantia per estre més al reng dels mestres, Montalban dont son sortits auèi Bourdelle, Marcel Lenoir e d'autres encara, pòd brica mancar d'artistas.

Un dels darniers venguts d'aquela rassada, es Lucian Cadène. Ome simple, parla de son obra coma se hi trobaba pas mai d'importancia que ne tròba un pacan a una rega de cauls. E acò val la pena d'estre notat al jorn d'auèi ont lo mendre camaiaire parla de son engin coma de qui-com d'unenc. E al temps que sem, ont cadun, a pena despopat, vol estre vantat, se pòd dire que Cadène es pas a la mòda.

Abans la guerra vivia a Paris. Es el que fazia las decoracions maravilhozas qu'ondran las poteries, los vazes d'art de Metthey. Auèi aquelas ceramicas valan lor pezan d'or. Cadène n'avia qualcas unas. Las ha balhadas a sos amics. Per far plazer als que hi agradan se despolharia de tot ço qu'ha.

Quan la guerra nasquèt en 1914, Cadène partiguèt. Ne tornèt amb una camba de mens. E coma a l'espital qualqu'un hi recocava sus son malur d'aquelis mòts que sentan ni a òli ni a sal, d'aquelis mòts que lo monde se crezan obligats de desplegar, Cadène hi respondèt sonca qu'acò l'empacharia brica de pintar.

Es tornat a Montalban per poder melhor se consacrar a son art. Es susprés quan qualqu'un parla de la beutat de son obra d'antan. Per el es pauc de cauza. Ha dins lo cap l'instint de las grandas composicions. Sosca a res plus. Hi ha qu'a dintrar dins son obrador, agajar las telas escampilhadas, durbir sos cartables, ne tirar, un pauc malgrat el, las numerosas esquissas, estudis, desins, qu'enclauzan, per se trajar qu'aquel pintre es un poderós creator de linhas e de formas animadas. La claror qu'illumina sas composicions pròva qu'es acò qu'aïma, que vòl realizar aquel artista, mai encara que los paizajes e las naturas mòrtas ont la color s'aparia tan polidament ambe l'engin del constructor.

Cadène sap se contentar pas aizadament. Sap qu'es aquí que se troban cotats planis de pintres qu'han d'esquissas, de tabladuras, de pauchadas agradivas, més que fan e faran res mai. Cadène ha la força de s'arrestar pas sus una estudia uroza. Sas recercas lour tròba brica de valor. Las agaja que coma un trebalh

que cal far, qu'òm pòd pas se passar de far. E praco que de causas polidas dins aquelas esbauchas d'un dessin precis, d'un mestier simple, ont los plans son cercats coma cal, ont la mendra cauza es en valor del biaís qu'es arregada, ont los rapports de valors son trobats coma cal, ont se fan contra totas sortas d'afas, fruja, flors, gammas de colors claras ont s'armonizan de blancs numerozes que siè d'autres riscariu d'estre durs.

Sas naturas mòrtas, beloias discarsas, fruchas (fruïtes) pintadas amb amor, pomas, persègas velotadas, peras verdas, franges dont l'or espan-dis son trelus dins una simfonia en roje sobeiran de porcelenas e de faian-sas bimbarèlantas, flors que sortan de vazes jaunes o blaus, mens solides belèu mès mai delicats e dins una armonia discarsa, son sempre una festa de la color. D'autres còps sembla que casa la dificultat de las valors coma dins aquela ont hi ha una masca, un violon, un ventall, e ont praco los blancs del darrier plan demoran a lor plaça.

Sos paizages han de grizes maravilhozes de fine-sa. Qu'una discarsitat han los qu'ha compozats al mazage gascon de Frontinhan dont ha randut la bèutat armonioza dels pèches (puïgs) vezins, e los qu'ha pincelats al bòrd de l'Avayron: carrièras curozas de Penna, a las muralhes pintoresques que dominan las roïnas romanticas del castel ont visquèt, a çò que parèt, la dona aimada del trobador Ramon Jordan; ròcs qu'enceucian Cazals, causes negrengs jos un cèl de nibols, albardas dobladas pel miral de l'aiga. Lo paizage, sembla praco que Cadène lo far a regret. Sembla que lo voldria que coma fons a de sènas nascudas de son sicap.

Mai que lo paizage Cadène aima los retrats. Hi ha res que fasque dire mai de necizas. Un retrat cal, abans tot, que retiple lo modèl, acò es entendut. Mès cal pas qu'aquela retrazensa sias-que l'imitacion literala, fotografica. En mai l'artista agaja son modèl, en mai se diu trajar que sonca qualques trèts de son vizage ne marcan lo vertadier caractari. Tot çò que servís pas a lo far ressortir, diu abalir. E lo pintre, se vòl far obra d'art e senhificativa, diu saber se privar de tot çò que correspon pas a la vertat intima e prigonda del modèl, mèmés s'aquelis elements ne son los mai pintòresques. Tratats amb un mestier larg tot ben que siasque precis, los retrats de Cadène son poderozes. Gardan la retrazensa, aquela que sols los grans artis-

tas saban balhar. Acò pròva que L. Cadène sap triar, cauzir çò que fa la personalitat del modèl. E tot ben que sos retrats siascan plan estudiats e trebalhats, demoran simples. E tot ben que lo fons ne siasque clar, hi ha d'aire darrè sos personages. E crezès oc, jacò es quicòm!

Autant o mai belèu que los retrats, Cadène aima las composicions. Ha un verai temperament de gran decorator. Sas sènas a las linhas graciozas e equilibradas, abundan. Siè elas, que representan de segaires, de banhaïres, de dansairas, — debrembarè

son obra? — N'es al fons qu'una pròva de probitat demaziada. Diuria saber que los vertadiers artistas son jamai satisfaches de çò que fan. Los pintres dont la maja valor ven del biaís qu'han de vantar lor pincelaje, conesson pas aquel rebulimen. La complicitat dels mercands e dels especuladors pòd lor donar de renom, lo solel dels mòrts l'enluzirà pas. Atabé es un eczemple reviscolaire de trobar un artista que trebalha a l'escart sens soscar qu'auèi, mai qu'autres còps encara, se cal far vantar s'òm vòl se far coneisse.

culpturas hi entendon res. Crompan quicòm, non pas per çò que lor agrada, mès per çò que han entendut vantar l'autor. Atabé se gardan plan de crompar a un jove tant que los jornals han pas trompetat son nom als quatre caïres. E praco coma los joves viron pas de l'aire del temps, cal que trebalhan a quí que sias-que en atenden de vendre lors òbras. Urozes quan han pron lezer per obrar per elis.

Aquel lezer cal creire que Duler l'ha trobat, s'òm agaja sas òbras nombrozas.

Se Duler coneï coma cal son mestier d'esculptor, ha atabé çò sol que fa lo vertadier artista: la sensibilitat. La trobam dins tot çò que fa, que sias-que terra coïta, bòsc, pèira, marbre, bronze: bustes qu'un movement del cap e de las espallas rand graciozes, caps de joven-tas mai simplificats, mai calmes, a las fòrmas plenas e, praco, afiladas, ont las ombras e los lums son de compés, los volumes plan desompartits, e ont las linhas han un bèl ritme. Los pièls (cabells), las cofaduras fan prodèl, s'armonizan remirablament ambe las interpretacions volgudas dels vizages. Un tufet que sièg lo bolèg clinat del còl, las tressas que bailan una solidetat geometrica a d'espallas fuzeladas, pròba que totis aquelis detals son concentrats per far una impression unenca e serena. Dins sos còrps de femnas sap junje la gracia antica a las fòrmas plenas e voluptuozas de l'esculptura d'ara. De femnas assietadas, a las paugas simplas linjas e, praco, sempre escultu-ralas, al ritme graciós dels

braces e de las cambas, ont, de còps, las tressas que venon retenir un braç plegat fan una uroza opozicion a una camba doblada, tot estudiat, e los gestes naturals fan qu'un ambe las recercas de las linhas plan modernas, plan d'auèi. Me remembri atabé una menuda estatuia de dròlla, ont lo movement de la draparia assoplís un braç que sièg lo bolèg d'un pas començat, e acò es d'un equilibre perfèt.

L'art de Duler es al còp classic e modern. Om s'en rand encara plan melhor compte quan òm agaja cosin a randut de sujets antics amb una vizion d'ara: Pomona a las fòrmas simplas, Leda plena de vida, o, al contrari, un fotbalaire que garda un balanç antic tot ben qu'aje mai de soplesa.

Sens brica s'enganar òm pòd afortir que Duler es un dels mai doats dels esculptors d'auèi. E praco nòstra terra n'es claufida.

J. SOLER, IMPRESSOR: VILANOVA

«ESTIU». — BOIX DE FRANCESC CANYELLES (COL. PRATS)

jamai una ronda de nimfas — la color gaia, cauda, s'armoniza deliciozament ambe los plans sabentament estudiats. Om podria sovent n'izolar de gropes agradius que susprenen per lors paugas naturals. Dins çò qu'ha fach a Frontinhan, hi ha subretot qualques tableus de la plaça del mazage ont passan de gens que semblan viure d'una vida videnta. Se desgaja una granda personalitat de tala sèna rustica coma la dels vendemiaires que, dins d'opozicions d'ombra e de lum, copan las graspas d'una trelha qu'aplanha sus un balet, mentre que de drollets s'amuzan e qu'una maire fa popar son gaja-niuc. Mès qu'acò es ennaujós de cauzir al mèch (niug) de tant d'òbras remirablas que fan soscar als cartons dels grans mestres de la Renaissença, e evòcan, de còps, las arabescas sobeïranas o la gracia diuzenca del Vinci.

¿Per què Cadène se lascia ganhar tròp sovent per sabí pas qu'una ernha que lo far dotar de

E. H. DULER

L'AMIC DE LES ARTS ha senhalat la manifestacion d'obra-dor de E. Rotgès e de E. H. Duler. Aurem pron l'ocasion de parlar de E. Rotgès. Per auèi vòli sonca dire qualques mòts del jove esculptor E. H. Duler.

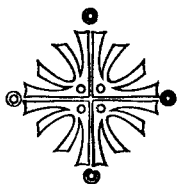
Aquel jovent ha, tot al mai, 26 ans. Tot mainat es vengut del boral de l'Occitania, del país basca, a Toloza ont ha viscut e trebalhat. Son mestier de scalp-raire lo coneï a fons. Atabé d'autres esculptors de renom i han fach far mai d'un còp d'aquelis trebalhs ont tròp sovent sembla que la part del que comanda es tròp pauc de cauza que se vei, de temps en temps, un artista dire qu'es el qu'ha fach tala obra d'un gran mòrt. Bourdelle l'ha dich mai d'un cop de Rodin.

Al jorn d'auèi la vida es bispra pels artistas tant que n'han pas de renom. Los tres quarts e un brave pauc de l'autre quart dels que crompan pinturas e es-

Ramon Sunyer

J O I E R

Corts Catalanes, 660

■
BARCELONA

Vestits "Raket"

PER A HOMES, SENYORES I NENS

ALEJO I ROCA

Pelayo, 25, pral. 1.^a

BARCELONA

BALNEARI

"Pavelló de Mar"

S. A.

■
Gran Cafè-Restaurant

AL BELL MIG DE LA PLATJA

■
OBERT TOT L'ANY

■
SERVEI ACURADÍSSIM EN COBERTS I A LA CARTA

■
Telèfon 1372

SITGES

Neptú, 2, i Dr. Rizal, 36 - Barcelona (G)

**Amoblament
i decoració
d'habitacions**

Vermouth

"GRECO"

Demaneu - lo sempre i a tot arreu

Una gran marca de
fabricació nacional

Mobles

Parera

Sant Gaudenci, 7. S I T G E S

Abans de decidir-vos consulteu sempre aquesta antiga i acreditada casa

HOTEL SUBUR

SITGES

ESTABLIMENT DE PRIMER ORDRE, PREMIAT PER LA "SOCIETAT D'ATRACCIÓ DE FORASTERS, DE BARCELONA" AMB DOS DIPLOMES.

Edifici bastit exprés per a hotel, i dotat de tot ço que fretura la vida moderna : bany, calefacció, llum elèctrica, aigua corrent en tots els dormitoris. Gran saló menjador, arran de mar, capaç per a 300 comensals. Saló de lectura i música en la planta baixa. Servei en diferents idiomes. Garatge.

Dies de festa, de una a tres, concert per l'"Orquestrina Mozart".

Propietari, **JOSEP URGELL**

Telèfon 46, **SITGES**

El colmado

"L'ESTRELLA"

d'ANGEL QUINGLES

ven a preus exactes que els seus similars barcelonins. No us cal, si voleu, demanar preu dels articles; el foraster o el natural de la vila poden comprar a base de la llista que posseeixin de llur habitual o sol·licit provisor de la capital.

SERVEI INSTANTANI A DOMICILI

Carrer Major, 42 - Telèf. 59 - Sitges

cuineu amb gas
feu fred amb gas
conforteu-
vos amb gas

A T O T H O M

qui té una indústria, comerç o tenda, i al públic en general, interessa saber que l'**Agència de Gregori Mirabent i Hill** ha inaugurat un servei **diari**, d'

Auto - Camió

pel transport de tota mena de mercaderies entre
Sitges - Barcelona,
i viceversa.

Mobles, encàrrecs i equipatges

Si empreu aquest mitjà de transport obtindreu economies, evitareu ruptures i estareu servit amb rapidesa màxima.
No dubteu un moment en escollir el sistema de trasllat de vostres gèneres.

Agències:

A SITGES: Central : Passeig de Barcelona, 5, Telèfon 53; "La Perla", de Ricard Gassó, Cap de la Vila, 2; Tenda de Calçat, de Josep Sala, Carrer de Bonaire, 41.
A BARCELONA: "Bar Petit Tivoli", Passeig de Gràcia, 4 (davant de Teatre Novetats); Carrer de Girona, 15; Carrer de Sant Pau, 2, Telèfon 2527 A; Carrer de la Unió, 23, Telèfon 1285 A.

SALÓ DE BARBERIA de

G r e g o r i G u a l l a r

■
**Sales independents
per a senyores**
■

**Pentinats : Massatges : Manicura
Talla de cabells
Postissos d'art**
■

**Carrer de Sant Bartomeu
(Cantonada a la de Jesús)**
■

SITGES

Banc Urquijo Català

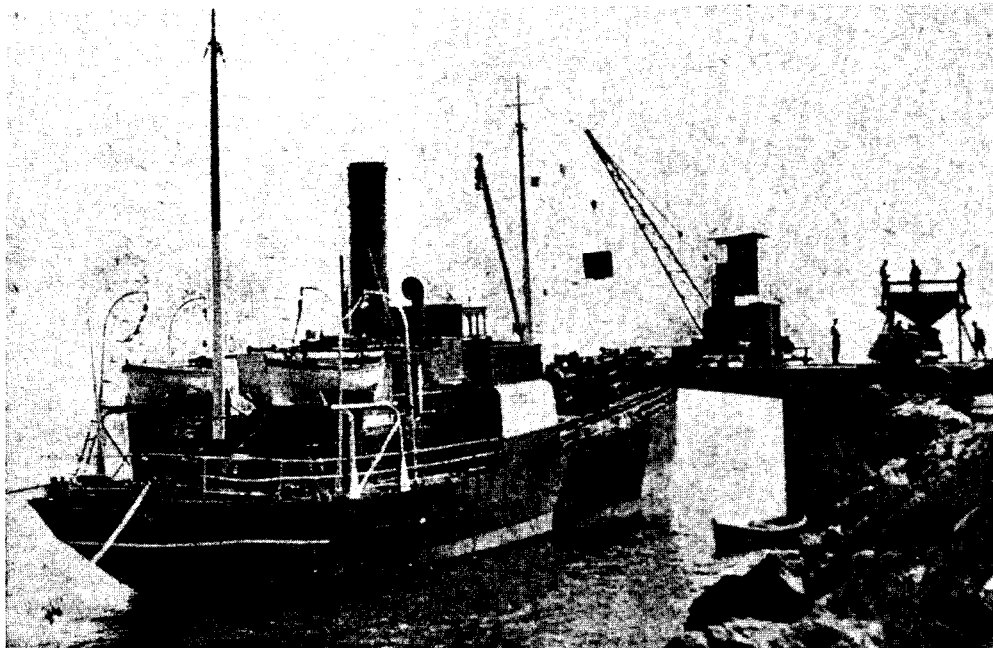
BARCELONA

■
AGÈNCIES I DELEGACIONS A GIRONA, MATARÓ, VILANOVA
I GELTRÚ, BANYOLES, LA BISBAL, PALAMÓS, CALELLA I SITGES.
■

Capital 25.000.000 de pessetes
■

COMPRA I VENDA DE VALORS AL COMPTAT I EXECUCIÓ D'ORDRES DE BORSA - NEGOCIACIÓ I COBRO DE CUPONS I TÍTOLS AMORTITZATS - CUSTÒDIA DE VALORS - COMPRA I VENDA DE BITLLETS I MONEDES ESTRANGERES - COMP-
TES CORRENTS EN PESSETES I EN MONEDES ESTRANGERES - DESCOMPTES - AC-
CEPTACIONS - DOMICILIACIÓ I CRÈDITS EN LES PRINCIPALS PLACES MUN-
DIALS - GIRS - ORDRES TELEGRÀFIQUES - CARTES DE CRÈDIT - CAIXES DE LLOGUER.
■

Delegació de Sitges : Carrer Major, 20

Port de Vallcarca (SITGES). Carregament de vaixells

JOSEP FRADERA

■ ■ ■

Ciment portland artificial

“LANDFORT”

■ ■ ■

De gran resistència i uniformitat,
fabricat en forns giratoris i emprat en les obres de l'Estat

■ ■ ■

Portland “Vallcarca”, Grappier, Ràpid,
Semi-ràpid i Lent

■ ■ ■

Fàbrica a Vallcarca (SITGES)
Despatx : Ronda de la Universitat, 31 pral.

■ ■ ■

Adreça telegràfica i telefònica
“LANDFORT”

Barcelona